

гарантувалися іншим етносоціальним меншинам. При цьому ЦК КП(б)У розглядав як нацменшину тільки селян-росіян, а в місті росіяни-робітники та чиновники розглядалися як корінна нація. Оскільки в районі чисельність росіян була незначною, то й політична робота серед них велася набагато гірше, ніж серед поляків чи гебреїв. Можливо тому ця меншина в цілому виступила проти українізації. А можливо ще й тому, що складала найвагомішу частку в радянському апараті.

Отже, основне завдання практичної роботи має забезпечити сприймання, осмислення нового матеріалу, а також застосування нових знань на практиці, тобто виконання індивідуальних, парних, групових завдань. Практичні заняття з історії – важливий чинник реалізації компетентнісного підходу у навчання. Вони є умовою самореалізації особистості учнів у навчанні, сприяють формуванню в учнів самостійності, наполегливості, пізнавальної активності, інформаційної компетентності учнів.

Таким чином, практика проведення практичних робіт свідчить, що там, де вони проводяться систематично, студенти краще використовують зміст історичних знань під час аналізу причин і наслідків історичних подій, глибше дають характеристики різним фактам, явищам, відомим діячам, пам'яткам культури тощо. Слід відзначити, що ці студенти, як правило, виявляють більше самостійності, впевненості у власних силах, уміють відстоювати свою точку зору, творчо, нестандартно підходять до розв'язання складних завдань. Багато з того, про що написано вище, може бути спірним, вимагає розвитку і дальшої розробки, але, безперечно, те, що нині викладання історії неможливе без розвитку практичного підходу до навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буденко А. І. Радянське будівництво серед нацменшин / А. І. Буденко. – Х., 1928. – с. 17.
2. Гуцало Л. Національні меншини України в політиці коренізації 20-30-х років ХХ століття / Л. Гуцало // Наукові записки. Випуск 29. – С. 110-124.
3. Данильченко О. П. Етнічні групи півдня України: економічне та соціально-політичне становище на початку 20-х рр. ХХ ст. / О. П. Данильченко – К.: Ін-т історії України АН України, 1993. – 58 с.
4. Єфіменко Вікторія. Створення російських національних районів УСРР / Вікторія Єфіменко // Проблеми історії України: факти, судження пошуку. – 2012. – 21. – С. 72-99.
5. Нестеренко В. А. Росіяни на Поділлі в період «коренізації» в 20 роки ХХ століття / В. А. Нестеренко / Наукові записки КПДПУ. Історичні науки. Т. 4 (6). – Кам'янець-Подільський, 2000. – С. 209-214.
6. Пометун О. І. Методика навчання історії в школі / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. – К.: Генеза, 2005. – 328 с.
7. ЦДАВО України. – Ф. 413. – Оп. 1. – Спр. 249. – Арк. 29.
8. Чирко Б. В. Національні меншини в Україні (20-30 рр. ХХ ст.) / Б. В. Чирко. – К.: Асоціація «Україна», 1995. – 215 с.
9. Чирко Б. В. Національні меншості на Україні у 20-х-на поч. 30-х рр.: (Огляд документів ЦДАЖР УРСР) / Б. В. Чирко // Архіви України. – 1990. – №1. – С. 28-33.

REFERENCES

1. Budenko A.I. Soviet Construction among National Minorities / AI Budenko. - H., 1928. - p. 17
2. Gutsalo L. National Minorities of Ukraine in the Politics of Rooting of the 20-30s of the XX Century / L. Gutsalo // Scientific Notes. Issue 29. - P. 110-124.
3. Danilchenko O. P. Ethnic groups of the south of Ukraine: economic and socio-political situation in the early 20's. XX century. / O. P. Danilchenko - K. : Institute of History of Ukraine of the Academy of Sciences of Ukraine, 1993. - 58 p.
4. Efimenko Victoria. Creation of Russian national regions of the Ukrainian SSR / Viktoriya Yefimenko // Problems of Ukrainian history: facts, judgment of search. - 2012 - 21 - C. 72-99.
5. Nesterenko V.A. Russians in Podillya during the period of "coronentionation" in 20 years of the XX century / VA Nesterenko / Scientific notes of the KPDPU. Historical sciences. T. 4 (6). - Kamyanets-Podilsky, 2000. - P. 209-214.
6. Poemtun O. I. Methodology of teaching history in school / O. I. Pometun, G. A. O. Freiman. - K. : Genesis, 2005. - 328 pp.
7. TsDAVO of Ukraine. - Fr. 413. - Op. 1. - Sp. 249. - Arch. 29
8. Chirko B.V. National Minorities in Ukraine (20-30 years of the XX century) / B.V. Chirko. - K. : Association "Ukraine", 1995 - 215 p.
9. Chirko B.V. National Minorities in Ukraine in the 20's at the beginning. 30th years: (Review of documents of the Central State Library of the USSR) / B.V. Chirko // Archives of Ukraine. - 1990. - №1. - pp. 28-33.

УДК 94:329(477.52)

Самотуга І.С.
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ДІЯЛЬНІСТЬ ОУН-УПА НА СУМЩИНІ

У статті розкрито особливості діяльності ОУН та УПА на території Сумської області.

Ключові слова: ОУН, УПА, рух Опору, визвольний рух.

Самотуга І.С. Деятельность ОУН -УПА на Сумщине

В статье раскрыты особенности деятельности ОУН и УПА на территории Сумской области

Ключевые слова: ОУН, УПА, освободительное движение.

Samotuga I. S. OUN-UPA activities on Sumshchyni

The article reveals the features of the OUN and UPA activities in Sumy region.

Key words: OUN, UPA, liberation movement.

Постановка проблеми. За роки незалежності України відбулися перегляд і переоцінка деяких моментів минулого нашого народу. Одним з таких моментів є боротьба ОУН-УПА. Сучасна історія намагається переглянути погляди радянської історіографії у висвітленні цієї проблеми. Українці неоднозначно ставляться до функціонування ОУН-УПА. Одні вважають їх патріотами і борцями за незалежність України, інші – зрадниками, союзниками нацистів.

Відомості про перебування ОУН-УПА на Сумщині до недавнього часу обмежувалося лише спогадами очевидців, оскільки, як вважалося раніше, територія їх діяльності обмежувалася західноукраїнськими землями.

Аналіз актуальних досліджень. На даний час бракує праць, які розкривають регіональну специфіку українського руху Опору, особливо в східних областях України. Та й сама постановка питання нашою наукою на міф про українських націоналістів, як західноукраїнське явище, особливо, коли це стосується Сумської області – «колиски радянського – партизанського руху» [6, с. 178].

Матеріали, виявлені в центральних архівах та Державному архіві Сумської області, а також праці вчених В. Косика, В. Сергійчука [7; 8], І. Біласа стверджують, що на території області існувала підпільна мережа ОУН [1, с. 260].

Відкриттям стали матеріали, які віднайшов, дослідив та довів до загалу директор Державного архіву Сумської області Геннадій Іванущенко [1; 2; 3; 4; 6, с. 176]. Його книга «Повстанський рух 20-30-х років. XX століття на Сумщині» представляє новий погляд на майже недосліджений період історії Сумщини, відображених в архівних документах. Збірник складається з історичного нарису, блоку документів, підбірки світлин і фотодокументів, переліку документів, географічного та іменного покажчика, біографічних довідок про повстанських провідників [5, с. 201].

Метою статті є розкриття особливостей діяльності ОУН та УПА на території Сумської області.

Виклад основного матеріалу. Уже не вперше наш народ перебуває в такій історичній ситуації, коли мусить напружити всі зусилля, аби розбудувати незалежну державу. Багато мільйонів жертв поклали наші предки в ім'я цієї мети, і кожна з них має кликати нас до здійснення цього заповіту минулих поколінь. Ми вже усвідомили це. Але наш поступ був би мобільнішим, якби весь народ пройнявся розумінням щодо феноменів світової історії. Адже вже записано золотими буквами ще одне українське явище - Українську Повстанську Армію – збройну силу нашого народу, що, витримавши фронт проти гітлерівців і проти червоних партизанів у період у період фашистської окупації, потім ще майже протягом десяти років воювали проти сталінської імперії. Та важко сьогодні усвідомити все це з огляду на шалену пропаганду комуністичного режиму, яка протягом півстоліття подавала скривлену інформацію про українських націоналістів. Потрібно ще багато років для того, щоб відновити справжні факти діяльності ОУН-УПА [8, с. 3-4].

Слова «Народ, який не знає минулого – не має майбутнього» на сто відсотків стосуються нас, українців, бо ми не мали власної держави, а отже історії. Це стосується руху Опору на Сумщині [6, с. 175].

Сумський край у період Української революції 1917-1921 років дав Батьківщині багато яскравих імен. Він не міг залишитися боротьби, яка ніколи тут і не припинялася. Повстанський антибільшовицький рух 1920-х років в області був представлений більш ніж 100 загонами. Чисельність яких була понад 40 тисяч бійців. Підпільні організації протягом 30-х років існували майже в кожному районі. Вони нараховували кілька сотень учасників [4, с. 216].

Осередки ОУН на Сумщині створювалися різними способами. Це були відгалуження похідних груп, які швидко просувалися на схід, просвітлянські організації, у яких активно працювали українські націоналісти. У деяких випадках для створення мережі ОУН в Сумській області використовувалися родинні зв'язки галичан з місцевим населенням. Ідеї націоналізму, приклади боротьби з німецькими окупантами знаходили на Сумщині сприятливий ґрунт. Тамтешні жителі пам'ятали жахливі ночі очікування «чорних воронків», лютий голод 1932-1933 років, нищення церков, непосильні побори. І тому структури Організації Українських Націоналістів виникали не лише в обласному центрі, але й у деяких районах Сумської області [1, с. 260].

Степан Бандера наказав створити похідні групи для проголошення Акту 30 червня в інших місцевостях України та створення клітин українського підпілля [2, с. 11].

На Сумщину було спрямовано кілька похідних груп для розбудови підпілля. Осередок ОУН на Сумщині було закладено учасниками Середньої похідної групи. Її частина, після загибелі її провідника М. Лемика в Миргороді, досягла Сум восени 1941 року. Пізніше для посилення осередку до Сум було переведено підпільників з Вінниччини на чолі з обласним провідником В. Яворівим «Бойком» та Є.Петерзілем. На протязі 1942 року підпільникам вдалося закласти кілька осередків в районах області. Організаційну роботу в Роменському районі проводив «Остап» (справжнє ім'я не встановлено), який прибув з Полтавщини [2, с. 9].

Командир 3-ї похідної групи Тимош Сенчишин у своєму звіті повідомляв, що 18 липня 1941 р. через р. Сян переправився рій Василя Загакайла. Він мав завдання досягти міста Суми та Сумської області і створити там підпільну організацію ОУН. До цього рою входили також Мудрий Ярослав та Стеранка Святослав. Василь

Загакайло діяв під псевдами «Жук», «Береза», «Білий», «Зелений». Також до організаційної роботи до м. Суми був призначений учасник ще однієї похідної групи, яка мала маршрут Київ-Вороніж, Михайло Кудла. Серед учасників південної похідної групи, які були спрямовані на Сумщину, окремі дослідники називають Василя Захитая. Деякі члени північної похідної групи: Кошин Іван, Очуй Григорій, Войнарович Василь та інші були також спрямовані до Сум [3, с. 11-12].

Факт арешту і розстрілу українських націоналістів німцями в кінці 1942 - на початку 1943 р. є центральною подією, якою починається розмова про українське підпілля в Сумах та області взагалі. Довгий час дослідників привертає постать керівника підпілля Семена Сапуна. Його образ і біографія є ключовими в історії націоналістичного руху на Сумщині часів німецької окупації 1941-1943 років. Його було заарештовано 22 квітня 1938 року. Як і в тисячах подібних випадках обвинувачення було стандартне: контрреволюційна повстанська організація. Та це за вісім місяців довести слідчі так і не змогли. Не дивлячись на постійні жорстокі побиття та знущання, він не зламався, не підписав жодного звинувачення. За відсутністю доказів справу було припинено [4, с. 218-219].

Микиті Тарасенку була доручена організація «Просвіти» в Сумах. Для цього в деяких місцях, а найчастіше в театрі (теперішній театр юного глядача) організовувались збори інтелігенції. Пізніше, коли «Просвіта» опинилася на межі закриття, оунівці не стали наполягати на її існуванні, тому, що через «Просвіту» німецькі спецслужби виявляли членів ОУН. Наступним етапом стала активізація діяльності в кількох напрямках. Культурно-освітня робота зі створення гуртків, шкіл, театрів, різноманітних курсів, проведення урочистостей, приурочених до різних національних свят, ювілеїв українських діячів, влаштування лекцій і концертів велася через «Просвіту». Також відбувався відбір людей для залучення в ОУН, їх ідеологічний вишкіл через ознайомлення з націоналістичною літературою та бесіди. Питання придбання зброї (в Лебедині), технічних засобів радіозв'язку (в Сумах), організація підпільної друкарні (у Конотопі) були під особливою увагою. Проводилася робота з просування націоналістів у місцевий адміністративний апарат, редакції газет, поліцію, кооперативи, школи. Ця стратегія мала хибу: з одного боку – основні люди підпілля були на виду, отже, у разі провалу одного, підозра падала на багатьох, а з іншого – робота підпільників у легальних установах допомагала в разі арешту когось із друзів «замітати сліди» (вислів одного з допитаних). Наприклад, такою була роль Горбана на роботі в сумській поліції [3, с. 15].

Найбільшого розголосу набула діяльність невеликої боївки УПА, яка сформувалася в липні 1944 року на території Роменського та Недригайлівського районів. Керівником цієї боївки був уродженець с. Вовківців Роменського району Цуб Микола Іванович. Він неодноразово їздив на Рівненщину, звідкіля привозив інструкції про плани наступних дій, мав постійний зв'язок з Головним Командуванням УПА. Група налічувала лише 6 чоловік, і складалася в основному з жителів сіл Вовківців та Погожої Криниці, терен яких являв собою основну базу повстанців. Інструктивні наради за участю симпатиків з місцевого населення проводились. На х. Широкий Яр Роменського району проводились інструктивні наради за участю симпатиків з місцевого населення. Перед цим загоном стояло завдання в проведенні збройних акцій проти установ та представників радянської влади. Увага акцентувалася на тому, щоб знищувати тільки тих колгоспних активістів, які були відомі своїм жорстоким поведінням з мирним населенням. Серед населення повстанці вели роз'яснювальну роботу про мету своєї боротьби [2, с. 15].

Керівники обласного Проводу ОУН отримали зі Львова у серпні 1942 року директиву про активізацію боротьби проти німців. Директива вимагала проведення саботажних акцій проти німців, перебудову роботи всього підпілля. Завдання було доведено до місцевих клітин ОУН. Накопичення зброї продовжувалося у Лебедині, а в Конотопі готувався випуск підпільної газети. За деякими джерелами, там планувалося створити центр з випуску зброї та боеприпасів. Зі слів агента гестапо Дзенделовського стало відомо, що українські націоналісти проводять шалену роботу серед українського народу не лише з більшовиками, а й Німеччиною «за вільну соборну Україну» [4, с. 225].

Повстанський рух на Сумщині особливо активізувався в період голоду 1946 -1947 років. 26 серпня 1947 року Кролевецький районний відділ МВС повідомляв, що в ніч на 26 серпня 1947 року трьома невідомими, озброєними автоматами, скоєно напад на колгоспну ферму. Вони розірвали 2 портрети, залишили «контрреволюційну листівку». Стало відомо, що напад вчинила група УПА Кобзаря. Згідно даних Охтирського РВ МВС 25 листопада 1947 року в м. Охтирка виявлено п'ять «контрреволюційних листівок» повстанського характеру. На пошту м. Лебедина із Станіславської області 15 грудня 1947 року поступило 3 листи з «антирадянськими націоналістичними листівками», віддрукованими друкарським способом. В ніч на 25 листопада 1947 року у м. Охтирці в різних місцях виявлено 25 «контрреволюційних листівок» писаних від руки друкарським шрифтом на стандартних листах паперу. Ці факти показують, що командування УПА після закінчення II Світової війни не полишало надії на відновлення підпільної мережі та посилення своєї не тільки ідеологічної, але й військової присутності на північному сході України [3, с. 19].

Особливу роль відігравала та обставина, що Сумщина, з огляду на унікальні природні умови та географічне положення, мала давні традиції визвольної боротьби. Лише за попередніми оцінками, протягом 1919-1923 років тут діяло 106 антибільшовицьких повстанських загонів, загальною кількістю понад 40 тис. чоловік. У шосткинських лісах на початку 1929 року був розбитий останній такий загін під командою отамана

Пилипа Ващенко, тому виникнення підпільних клітин ОУН в Сумській області не було несподіваним. Суспільно-політична ситуація в умовах поневолення більшовицькою Росією періодично сприяла появі національно активних середовищ, які бачили політичний ідеал у створенні незалежної України, вимріяної кількома поколіннями учасників визвольної боротьби [3, с.12].

Націоналісти на теренах Сумської області проводили активну пропагандистсько-просвітницьку та організаційну роботу, допомагали населенню не тільки вижити, а й не втратити надії на визволення України від німецько-нацистських та московсько-комуністичних загарбників. У Сумах було викрито потужній осередок ОУН [1, с. 264].

30 жовтня 1943 року полковник Конкін, старший помічник начальника політичного відділу Центрального штабу партизанського руху, засвідчував: «Протягом трьох місяців ідуть арешти членів ОУН. Було арештовано до трьох тисяч осіб, з них у Сумській області – до 280 осіб. Серед арештованих багато вчителів. У Сумській області арештовані керівники ОУН: заступник Сумського бургомистра Седененко бургомістр Краснопільського району Мірошніченко – колишній головний бухгалтер Краснопільського млина, головний інспектор школи – Сасунін, Погляділов і Сонуля, які в Західній Україні організували повстання проти Красної Армії. Арештовано 4 перекладачі Краснопільського і Сумського комендантів із Української поліції» [7, с. 2.]

Один з останніх рейдів УПА на Сумщину відбувся восени 1949 року. До села Погребки увійшов загін чисельністю 25 чоловік. Вони мали ППШ-41, кулемет із диском. Місцеве населення було приємно здивоване тим, що бійці, попросивши їсти, заплатили гроші. Переночувавши, загін за тривогого вирушив у напрямку Ярославець. Дорогою упівців перехопили відділи НКВД. Приймавши нерівний бій, повстанці загинули [3, с. 1].

Отже, націоналістичне підпілля в період німецької окупації було поширене на всій Східній Україні. Населення активно приєднувалося до визвольної боротьби, незважаючи на масові репресії національно свідомого громадянства в міжвоєнний період [1, с. 260].

Висновок. Однією з визначних сторінок історії Сумського краю є діяльність на її території ОУН-УПА. Вони продовжили національно-визвольний рух у ХХ столітті, прагнучи створити єдину, соборну Україну. Ідеї ОУН знайшли своє втілення в українському русі наступних років. Ким вони були насправді – борцями за незалежність України чи союзниками нацистів, навіть сьогодні розібратися важко. Але пройде час, і ми, українці, зрозуміємо яку ж роль вони зіграли в історії України?

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванушено Г. Деякі факти діяльності ОУН і УПА на Сумщині / Іванущенко // Український визвольний рух: Наковий збірник – Львів – №3. – С.260–272
2. Іванущенко Г. ОУН-УПА на Сумщині: Т1 / Г.Іванущенко .– Вінниця: Видавництво ДП ДКФ, 2007. –155 с.
3. Іванущенко Г. ОУН-УПА на Сумщині: Т.2 / Г.Іванущенко .– Суми, 2009. –232 с.
4. Іванущенко Г.Семен Сапун – керівник підпілля ОУН на Сумщині / Г. Іванущенко // Український визвольний рух: Науковий збірник. – Львів,2011. – Збірник №15. –С.215-228
5. Корнієнко О.М. Повстанський рух 20-30-х років ХХ століття на Сумщині: Т.1 / О.М.Корнієнко / Автор-упорядник : Іванущенко Г.М. – Суми: ФОП Наталуха А.С., 2011. – 340с.:іл. // Сумський історико-архівний журнал. – 2011. – № XII-XIII. – С.201-202
6. Рух Опору на Сумщині / В. Очкасов, С. Волков, В. Несмашний, О. Буренко // Науково-методична конференція викладачів, співробітників і студентів : тези доповідей, 27 квітня 2010 року / Конотопський ін-т СумДУ; Відп. за вип. Н. В. Барбара, О. С. Заїка – Суми : СумДУ, 2010. – Ч.2. – С. 175 –178.
7. Сергійчук В. Наша кров на своїй землі / В. Сергійчук // Визвольний шлях. –2006. –№ 4 . – С.2-7
8. Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни: Нові документи і матеріали /В. Сергійчук. – К.: Вид-во худож. літ «Дніпро»,1996. – 496 с.

REFERENCES

1. Ivunusho G. Some facts of the activities of the OUN and UPA in Sumy region / I. Ivanushchenko // Ukrainian Liberation Movement: Nauki Collection - Lviv - No. 3.- P.260-272
2. Ivanushchenko G. OUN-UPA in Sumy region: T1 / G.Ivanushchenko .- Vinnitsa: Publishing house of the State Enterprise of the DKF, 2007. -155 p.
3. Ivanushchenko G. OUN-UPA in Sumy region: T.2 / H.Ivanushchenko .- Sumy, 2009. -232 p.
4. Ivanushchenko G. Semen Sapun - Head of the OUN underground in Sumy region / G. Ivanushchenko // Ukrainian liberation movement: Scientific collection. - Lviv, 2011. - Collection №15. -S.215-228
5. Kornienko O.M. Rebellion movement of 20-30th years of the twentieth century in Sumy region: T.1 / O.M.Korienko / The author-compiler: Ivanushchenko G.M. - Sumy: FOP Natalukha AS, 2011. - 340c. : Il. // Sumy Historical and Archival Magazine. - 2011. - № XII-XIII. - S.201202
6. Resistance movement in Sumy region / V. Ochkasov, S. Volkov, V. Nesmashny, A. Burenko // Scientific-methodical conference of teachers, employees and students: abstracts, April 27, 2010 / Konotop Institut of SSU; Back for the issue N. Barbara, O. S. Zaika - Sumy: SSU, 2010. - Part 2. - P. 175 -178.
7. Serhiychuk V. Our Blood on our Land / V. Serhiychuk // Liberation Way. -2006 No. 4 - C.2-7
8. Serhiychuk V. OUN-UPA during the war: New documents and materials / V. Sergiychuk - K. : View art. Summer "Dnipro", 1996. - 496 s.